

İMAMİYYE ŞİASİ'NİN MUT'A NİKAHI UYGULAMASINA KARŞI AHMET FEYZİ'NİN ELEŞTİRİLERİ

Prof. Dr. Sayın DALKIRAN*

ÖZET

Bir câhiliye adeti olarak mut'a İslâm'ın ilk yıllarında tatbik edilmekte idi. Bu âdet Hz. Peygamber tarafından Hayber'de yasaklandı ve bu yasak birkaç defa duyurulmak durumunda kalındı. Hz. Ömer ise bu yasağa uymayanları sert bir dille uyardı. Ehl-i Sünnet tarafından yasaklandığı bilinen mut'a, İmâmiyye Şîası tarafından helal olarak kabul görmekte ve icra edilmektedir. Ahmet Feyzi de, Şii görüşleri dillendiren *Hüsniye* adlı esere reddiye olarak ele aldığı kitabında bu konuya temas etmektedir. Bu çalışmada ise Ahmet Feyzi'nin görüşleri doğrultusunda mut'a nikahı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmâmiyye Şîası, Mut'a, Mut'a Nikahı, Ahmet Feyzi

ABSTRACT

The Criticisms Of Ahmet Feyzi Against The Practices Of Muta Marriage By The Twelver Shia

The Mut'a, as a practice of Ignorance had been putting into effect in the early times of Islam. However, this practice was forbade by the Prophet in Khaibar and was announced several times. The Caliph Umar warned severely those who violated this prohibition. The Mut'a that was known to be prohibited by Ahl al-Sunnah has been considered by Twelver Shia to be legal and thus put into practice. Ahmet Feyzi touched upon this matter in his work he wrote as a refutation against the Husniyya a work voicing the Shiite ideas. In this paper, the muta marriage has been delat with on the basis of Ahmet Feyzi's views.

Key Words: Twelver Shiism, Mut'a, Muta Marriage, Ahmat Feyzi

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

GİRİŞ

İslam Mezhepleri arasında özellikle de Şîa ile Ehl-i Sünnet arasında tartışmalı bir konu olan Mut'a nikahının meşruiyeti hep tartışıla gelmiştir. Öyle ki, Sünni çevrelerde Şiilikle ilgili ihtilaflar söz konusu olduğunda akla gelen hususlardan biri de Mut'a nikahıdır¹. Sünnilikte kesin bir şekilde haramlığı kabul edilen Mut'a Şiilerce meşru bir nikah akdi olarak görülmektedir. Şiiilerin bir kısım propagandalarından etkilenen ve içinde bulunduğu durumu meşrulaştırmanın peşinde olan bir kısım Sünnî gençler de bu nikaha bel bağlamışlardır. Yanlış ilişkilerini meşrulaştırma adına tatbik edilebilen bu nikah yakın geçmişte çok fazla itibar kazanmıştı. Meselenin aslından çok da fazla haberi olmayan ve kendilerine bir âyet okunduğunda dini hassasiyeti gereği âyetin tefsirlerine müracaat etmeksizin zahiriyle amel etmeye kalkan gençlerin kafalarının hala karışık olduğu bilinmektedir². Zira İran İçişleri Bakanı Mustafa Purmuhammedi, "İslam'da bütün ihtiyaçların çaresinin bulunduğunu, geçici nikahın da gençliğin ihtiyaçlarının bir çaresi olduğunu" dile getirerek mut'ayı savunmuştur³. Bu itibarla bu konunun bilimsel yöntemlerle tekrar ele alınması ve gençlerin bilgilendirilmesi bir zarurettir.

Biz böylesi güncel olan bir konuyu Ahmet Feyzi Efendi (v. 1909)'nin "*Feyz-i Rabbânî fi Redd-i Bâtil-ı Îrânî*" adlı eserinde bu nihakla ilgili verdiği bilgileri merkeze

¹ Şii yazar Abdülbaki Gölpinarı, mut'a konusuna değinirken söze şöyle başlar: "Ehl-i Sünnet kardeşlerimizle aramızda, nisbi ayrılık gösteren bir madde de "Mut'a"dır. Bu ifadesi ile Gölpinarı, mut'a konusundaki ayrılığı nisbî bir ayrılık olarak gösterir. Bkz. *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiiik*, İstanbul 1997, s. 616.

² Türkiye'de yakın tarihte mut'a ile ilgili TBMM kayıtlarında şu bilgiye rastlanmaktadır: "1990 yılında oluşturulan Kızıl İmamcılar adlı gruba yapılan operasyondan sonra Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada; örgütün; devletin sosyal ve ekonomik, siyasi, hukukî temel düzenini, dini esas ve amaçlarına uydurmak amacıyla cemiyet teşkil, tanzim, sevk ve idare etmeyi amaçladığı öne sürülmüştü. Gerçekte dinle bir ilgisi olmayan, refah seviyesi yüksek zengin aile çocuklarının dini inançlarını sabote eden bu kişiler, şahsi menfaat elde etmek amacıyla, dini inanç ve dini kitapları alet ederek, propaganda yapıyorlar. Bu surette genç kızların saflığından yararlanmak suretiyle ırzlarına geçiyor ve örgütten kopmaları önleniyordu. Genç kızlar, mut'a olarak adlandırılan günlük, haftalık veya aylık nikâhlarla evleniyor, kadın-erkek karışık namaz kılınarak din sabote ediliyordu. Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem20/yil3/bas/b085m.htm>

³ http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=245407 (03 Haziran 2007). Bir başka haberde konu şöyle verilir: "İran'ın ilim merkezi Kum kentinde, Kargozaran gazetesine konuşan Muhammedi, İslâm'ın her soruna bir çözümünün olduğunu belirterek, "Gençlerin cinsel ihtiyaçlarına pratik çareler bulamazsak, ihlal ve tepkilerle karşılaşmak kaçınılmazdır" diye konuştu. Aynı zamanda molla olan Muhammedi, şunları söyledi: "Tepkilerle karşılaşmamak için, geçici evlilik en iyi çare. Allah'ın emirleriyle yönetilen bir toplumda, geçici nikahı teşvikten korkmamalıyız. Din adamları konuyu incelemeli ve Allah'ın emrinin toplumda uygulanmasını sağlamalı." http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=15635

olarak değerlendireceğiz⁴. Ahmet Feyzi Efendi, II. Abdulhamid Han döneminde Çorum müftüsüdür ve eserini onun emri ile, özellikle Anadolu Alevilerinin elinde dolaşan *Hüsniye* adlı kitaba reddiye olarak kaleme almıştır. *Hüsniye* her ne kadar Alevilerin elinde bulunuyor ise de, aslında Şii görüşleri yansıtır ve Alevilikle çok yakın ilişkisi bulunmamaktadır. Belki de bu yüzdendir ki, Latin harfleri ile basılan ilk baskılarında Mut'a nikahının meşruluğundan söz edilirken, son zamanlarda basılan *Hüsniyelerin* bir kısmında bu konuyla ilgili kısımlar kitaba alınmamıştır⁵. Zira Alevilikte de mut'a gibi bir nikah akdi kabul edilmemektedir. Kaldı ki, *Hüsniye*'yi latinize eden Sefer Aytekin *Hüsniye*'deki mut'a nikahı ile ilgili kısımları olduğu gibi aktarmasına rağmen dipnota şu ifadeyi düşmüştür: "Anadolu Alevileri mut'a nikahını bilmezler. Hatta birden fazla kadınla evlenmek şiddetle yasaktır. Çok kadınla evlenen veya sebepsiz yere boşanan bir kimseye cezaların en ağırı verilir. Düşkün edilir."⁶

Bilinmektedir ki nikah, eşlerden her birine, diğerinden meşru bir şekilde cinsel açıdan yaralanma hakkını bahşeden bir akittir. İslâm hukukuna göre nikah akdi, icap ve kabul ile yapılır. İcap ve kabul ise, evlenmek isteyen erkek ve kadın tarafından ya doğrudan doğruya, ya da vekil veya velileri tarafından olur⁷. Şahitler ve diğer hususlarda da bir takım şartlar bulunmaktadır ki, bizim asıl konumuz bu olmadığı için tafsilata girmeyeceğiz. Ancak şurasını söylemek icap eder ki, Şîa'ya göre meşru olan mut'a nikahında şahitlere ihtiyaç yoktur. Allah ve meleklerin şahitliğinin yeteceği söylenir⁸. Ayrıca Kummi'de yer alan bir fetva şöyledir: "Kişi, dilerse mut'a yapar, hatta zevcesi olsa ve memleketinde zevcesiyle birlikte olsa bile."⁹

İmamiyye Şîası'na göre, Hz. Peygamber tarafından teşri edilerek mübah olduğu bildirilmiş ve onun sağlığında sahabenin bir kısmı bu şekilde evlenerek çocuk sahibi olmuşlardır¹⁰. İmamiyye Şîası mut'anın helalliğine ilişkin görüşlerini,

⁴ Eserle ilgili geniş bilgi için bkz. Sayın Dalkıran, *Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Sünnet'in Şii Akîdesine Tenkîtlere*, İstanbul 2000.

⁵ Örnek olarak bkz. *Hüsniye İslâm Tarihinde Alevi-Sünni Tartışması*, Haz. Ali Toprak, Ant Yay., İstanbul 1997. Nisan 1995'te basılan ve içinde mut'a nikahı ile ilgili kısmın da yer aldığı nüsha için bkz. *Tam Hüsniye*, Haz. Adil Ali Atalay (Vaktidolu), Can Yay., İstanbul 1995.

⁶ *Hüsniye*, Haz. Sefer Aytekin, Emek Basım – Yayım Evi, Ankara 1957, s. 176 (Bu referanstan sonraki *Hüsniye*'ye yapılan tüm atıflar kitabın bu baskısından yapılacaktır.).

⁷ Geniş bilgi için bkz. Damad Abdurrahman Gelibolulu Şeyhizade (1078/1667), *Mecmaü'l-Enhûr fi Şerhi Mültaka'l-Ebhûr*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1319, I, 256.

⁸ Bkz. Tûsî, *el-İstibsar fimahtulife Mine'l-Ahbâr*, Tahran 1390, III, 143; Kuleynî, *el-Furu mine'l-Kâfi*, Tahran 1391, V, 457

⁹ Kummi, *Men Lâ Yahdarahu'l-Fakih*, Tahran 1390, III, 296.

¹⁰ Bkz. İbrahim el-Musevî ez-Zencânî, *Akâidü'l-İmâmiyyeti'l-İsnâşeriyye*, Beyrut 1393/1973, s. 284;

imamlarından yapmış oldukları rivayetlerle de temellendirmeye çalışır. Bu rivayetlerin birinde İmam Cafer-i Sâdık, üç konuda kimseden çekinmediğini bunların da Nisâ tavafı, kadınlarla mut'a ve ayağa giyilen ayakkabıya meshetmek olduğunu söyler¹¹. Ancak bu tarz rivayetlerin doğruluk dereceleri her zaman tartışmaya açık bulunmaktadır.

Mut'a nikahının tüm Şii kollarınca kabul edildiği düşünülmemelidir. Geçici akit olan Mut'a nikahı Zeydîler ve İsmailîler tarafından Ehl-i Sünnet'te olduğu gibi kabul görmemektedir. Dolayısıyla, mut'ayı, mukim, misafir, evli, bekar herkese "helal ve mübah" addeden¹² İmamiyye Şiası mut'ayı benimsemekte ve icra etmekte yalnız kalmıştır. Mesela Zahirîlerin büyük imamı İbnu Hazm da mut'a ile ilgili şöyle der: "Belli bir müddet için yapılan mut'a nikahı caiz değildir. Resulüllah zamanında helal idi. Allah Teala hazretleri Peygamberi (a.s.)'nin diliyle onu, kesin olarak nesh etti. Mut'a kıyamete kadar haramdır."¹³

AHMET FEYZİ'NİN ELEŞTİRİLERİ

Yukarıda da ifade edildiği gibi Ahmet Feyzi Efendi, kitabını *Hüsniye*'ye reddiye sadedinde yazmıştır. Bu itibarla, öncelikle *Hüsniye*'nin ifadesini duruma göre bir kelimeden birkaç paragrafa kadar alır ve sonrasında da cevaplamaya geçer. Mut'a ile ilgili husus da aynı şekildedir. Biz *Hüsniye*'den yapılan alıntıyı özet yollu verecek ve Ahmet Feyzi'nin cevaplarını kompoze edeceğiz. Ayrıca Ahmet Feyzi'nin kendi düşüncesine temas ettikten sonra, referans kabilinden bazen uzun bazen da kısa olarak yaptığı alıntılardan ulaşılabildiğimiz kaynakların da tam adreslerini vereceğiz.

Bugün dindar fakat dinini yeterince bilmeyen gençler arasında meşru bir akit gibi gösterilmeye, benimsetilmeye çalışılan mut'a nikahı, esas itibarıyla, İslâm öncesi Arap toplumunda mevcut bir ilişki şekli idi. Hz. Peygamber, pek çok içtimâî reformlarla uyguladığı tedric prensibiyle hareket ederek, bunu birden yasaklamamış, hatta bir ara ruhsat tanımıştır¹⁴.

Muhammed el-Hüseyn Âl-i Kâşifü'l-Ğitâ, *Aslu's-Şia ve Usûluhâ*, Nefes 1385/1965 (Türkçe tercümesi, *Câferî Mezhebi ve Esasları*, çev. Abdülbaki Gölpinarlı, İstanbul 1976), s. 72; Ethem Ruhi Fiğlalı, *İmâmiyye Şiası*, İstanbul 1984, s. 235-237.

¹¹ Gölpinarlı, *Şillik*, s. 621.

¹² Kuleynî, *Furu*, V, 452.

¹³ İbnu Hazım, *el-Muhalla*, Tah. Hasan Zeydan Talebe, Mısır, XI, 141.

¹⁴ Şu hadisten İslâm'ın ilk yıllarında bu evlilik şeklinin söz konusu olduğu ve daha sonra tedrici olarak yasaklandığı anlaşılmaktadır: "Ey insanlar, ben size kadınlarla mut'a yapmanız konusunda izin

Ahmet Feyzi, öncelikle mut'a kelimesinin tahlilini yapar. Buna göre¹⁵: Mut'a "mim" in damı ile meta' lafzı gibi, yararlandırmaya denir ki, fıkıh ilminde fâide manasından alınarak "bir hanım ile evlenip bir müddet onunla birlikte olup ondan yararlandıktan sonra onu bırakmaktan ibârettir." denilir. Asıl itibarıyla mut'a, bir bayana belirlenen sürede tespit edilen ücret karşılığında sahip olmaktır ve bunun için de bazı ifadeler kullanılır. Ki, nefsinin icâr ve isticâr eylemek gibi bir manadır¹⁶.

Ahmet Feyzi Efendi, mut'a nikahının halen İran'da tatbik edildiğini ifade ile şunları söyler: "Halen Acem diyârında Râfizîler arasında caridir. Meselâ bir kimse bir hanımı nikâhlayarak kasteden tâbirlerle; "kırk gün senden yararlanmak üzere on kuruşa bana gelir misin?"¹⁷ diye teklîf eylediğinde, o da râzı olup, şartları vecihle kırk gün karı – koca ilişkisinden sonra on kuruşu teslim edip, talak ve boşamaya dâir bir söz söylemeksizin kadın bırakıp gider."

Ona göre, böylesi bir nikah akdi haramdır. Zira Hayber'de mut'aya üç gün ruhsat verilmiş, sonrasında Hz. Ali tarafından yasaklandığına ilişkin duyuru yapılmıştır¹⁸.

Mut'anın haram kılınması ile ilgili Ahmet Feyzi şu rivayeti kaydeder: Rebi' İbn Mesira rivâyet eylediği üzere Hazret-i Fahr-i Risâlet Fetih Yılında mut'ayı üç gün helâl eylemişti. Hatta ben ve amcam bir hanımın kapısına vardık. Her birimizin

vermiştim. Şüphesiz Allah, onu kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Kimin yanında (Mut'a ile tuttuğu) kadın varsa, onu serbest bıraksın. Onlara verdiklerinizden hiçbir şey geri almayınız." (Müslim, "Nikâh", 19, 22, 24)

¹⁵ Ahmet Feyzi, Hüsniye'de Cafer es-Sadık'ın mut'ayı meşru gördüğüne ilişkin ifadesi üzerine konuya giriş yapar. Bkz. *Hüsniye*, s. 168.

¹⁶ Ahmet Feyzi Çorumî, *Feyz-i Rabbânî fî Redd-i Ebâtıl-ı İrânî*, El Yazması, Kamil Şahin Nüshası, (Fotokopyası şahsi kütüphanemde mevcut), vr. 415b. Ayrıca bkz. Zürkanî, *Şerhu Muvatta*, Mısır 1962, IV, 45; İbnu Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Mısır 1959, XI, 70. Şâa mut'ayı "Belirlenen ücret karşılığında, belirlenen müddet için yapılan bir nikah" olarak tarif eder. (Kuleynî, *e'l-Furû*, V, 455.)

¹⁷ Günümüzde de bu nikah şeklinin İran'da tatbiki ile ilgili şu örnek çarpıcıdır: Rabia Özden Kazan, 2006 Ramazan ayında gittiği İran'da gördüklerini anlattığı "Tahran Melekleri" kitabında İran'da iftar sonrasında yaşlı bir adamın kendisine 500 dolar karşılığında mut'a nikahı (Günü birlik nikâh!) kıymak istediğinden söz eder.

<http://delikanforum.net/showthread.php?t=65424>;

<http://blog.wolkanca.com/tahranin-melekleri/#more-1682>

¹⁸ İlgili hadislerden birinde şöyle denilmektedir: Bir defasında, mut'a'nın helâl olduğuna inanan birisi Hz. Ali (r.a.) ile bu konuda tartışınca, Hz. Ali ona, Allah Resûlü'nün mut'ayı ve evcil eşeğin etinin yenmesini Hayber günü yasakladığını söylemiştir. (Buhârî, "Nikâh", 31; Müslim, "Nikâh", 29-32; İbn Mâce, "Nikâh", 44). Ancak şu bilinmelidir ki, yasak her bir sahabe tarafından işitilmemiştir. Bu yüzden daha sonra farklı bir takım görüşler ileri sürenler olabilmıştır. Bkz. İbrahim Canan, "Mut'a Nikahı Meselesinin İç Yüzü", *Farklı Açılardan Kadın ve Aile*, Editör Zühdü Mercan, İzmir 2005, s. 164-165.

üzerinde hırkası vardı. Lâkin amcamın hırkası benim hırkamdan iyi idi. İçeriden kadın çıktı. İkimize de baktı, bana hitâben:

“Bunun hırkası gibi hırka ve bunun gibi yiğit var mıdır?” diyerek şekle beni tercih etti. Sabah olduğunda gördüm ki, münâdîler; “Allah sizi mut’adan nehiy buyurmuştur” diye, ilan ediyordu. Halk böylece uyarılmış oldu. Ondan sonra sahâbe-i güzîn hazerâtı, bunun üzerine mut’a Rasûlullâh’ın hayatında mensûh olmasıyla, ol nesh üzerine icmâ vâki olmuştur. Bu konu *Mülteka Şerhi*’nde¹⁹ açıklanmıştır. Mut’anın bir anlamı da şudur: Boşanmış olan bir kadına mehir mislinin yarısından fazlasının ve hediye olarak verilen şeye de mut’a denilir ki, bununla boşanarak yalnız kalan kadının rahatlaması sağlanır²⁰.

Ahmet Feyzi, mut’anın nikah olarak ele alınmasını, nikahla birlikte kullanılmasını ve vasıflandırılmasını da asla doğru bulmaz. Zira ona göre mut’a asla nikah değildir²¹.

NISA SÜRESİ YIRMI DÖRDÜNCÜ ÂYET

Şîa mut’a nihahının meşruiyeti ile ilgili genel olarak Nisâ Sûresi’nin yirmi dördüncü âyetini delil olarak gösterir. Durum *Hüsniye*’de de tekrar edilir. Şöyle ki, *Hüsniye*’de mut’anın caiz ve helal olduğunun delilinin²²:

فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً

âyeti olduğu ve bu konuda bütün müfessirler ve fakiherin ittifak ettikleri ifade edilir²³. Ahmet Feyzi Efendi ise, *Hüsniye*’deki bu iddianın doğru olmadığını söyler. O, bu âyetin nüzul sebebine temas eder ve evli kadınları nikahlamanın haram olduğunu dile getirir. Ancak harp esiri olarak alınan kadınlar bundan müstesna tutulur²⁴. Âyetten yola çıkarak, kendi ifadesi ile şunları söyler: “Mü’minlerin nikâhında olan nisvân size haram kılınmış ise de, dârü’l-harbden çıkarıp getirmekle mülk-i yemin ile câriyeniz olanlar size helâldir.²⁵” Âyetten ayrıca şu manalar da çıkarılmaktadır:

¹⁹ Nikah konusuyla ilgili bkz. Damad Abdurrahman Gelibolulu Şeyhizade (1078/1667), *Mecmaü’l-Enhûr fi Şerhi Mülteka’l-Ebhûr*, İstanbul, Matbaa-i Âmiri, 1319, I, 270.

²⁰ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 415b. Ebu’l-Bekâ, *Külliyât*, mut’a Maddesi. Krş. Bakara, 2/241; Ahzâb, 33/49; Rağîb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 461.

²¹ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 416 a.

²² “Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin.” Nisâ (4), 24.

²³ *Hüsniye*, s. 168.

²⁴ “(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı...” Nisâ (4), 24.

²⁵ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 416 b. Ahmet Feyzi, şu eserlerden de referans gösterir: Damad, *Mecmau’l-Enhûr*

1. Kadınların mehirleri kesinlikle verilecektir.
2. Kadına fazla miktarda mehir verilebilir ancak kesinlikle azaltılamaz.
3. Kadın isterse bir miktarından veya tamamından vazgeçip, kocasına bağışlayabilir²⁶.

Sonuç olarak bu âyet sahih akit ile yapılan nikaha dairdir ve hiçbir şekilde mut'a ile alakası yoktur. Mut'a hakkında nâzil olduğuna ilişkin bir görüş bulunmakta ise de, bu görüş itimat edilmeyecek derecede zayıf bir görüştür ve bir değeri bulunmamaktadır. Ona göre, Şîa'nın "âyetin mut'a hakkında nazil olduğunda ittifak vardır" sözleri doğru değildir. Âyet tamamen normal nikah ile mülk-i yemin hakkında nâzil buyrulmuştur²⁷.

MUT'ANIN İSLÂM'IN BAŞLANGICINDAKİ DURUMU

Mut'anın İslâm'ın ilk yıllarında eski Arap adeti olarak icra edildiği bir gerçektir²⁸. Zira Hz. Aişe'nin verdiği bilgiye göre, mut'a İslâm öncesindeki dört nikah şeklinden birisi idi²⁹. Mut'a da diğer bir kısım yasaklar gibi ilerleyen yıllarda yasaklanmıştır. Ancak yasaklandığı yer ve zaman konusunda bir kısım farklı rivayetlerin bulunmuş olması, Şîa tarafından böyle bir yasaklamanın olmadığına dair delil olarak gösterilmeye çalışılmıştır³⁰.

Bu görüş karşısında Ahmet Feyzi, düşüncelerini şöyle açıklar: Mut'a şer'î örfe "en yekûlü li-imreetin etemetteu bikezâ –müddeten bi kezâ- mine'l-mal" sözü ile tanınmaktadır³¹. İslâm'ın başlangıcında zarurete mebni olarak iki defa mut'anın cevazına ruhsat verilmiştir. Tabi ki, iki defa da yasaklanmıştır. Bu görüşü Zemahşerî, Keşşâf³² adlı eserinde kaydetmektedir. Bir kısım Şâfi mezhebi mensupları da onun

Şerhu Mülteka el-Ebhûr, I, 269; Abdulhalim, Hâşiye ale'd-Dürrer, ts., (Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Ktp. 297.511/M64H), s. 104.

²⁶ Feyz-i Rabbânî, vr. 417a, 417b, 418a.

²⁷ Feyz-i Rabbânî, vr. 417a, 417b, 418a. Konu ile ilgili gösterilen referanslar ise şunlardır: Beyzâvî, Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil, Beyrut 1320, IV, 269; Ebu'l-Fida Hâfiz İsmâil b. Muhammed b. Mustafa el-Konevî, Hâşiye ale'l-Beyzâvî, İstanbul 1287, III, 204-205; Râzî, et-Tefsîrü'l-Kebîr, Mısır 1357/1938, IX, 54-55.

²⁸ İbrahim Canan, Namus Fihresi mut'a, İstanbul 1992, s. 30-31; A. Mif., "Mut'a Nikahı Meselesinin İç Yüzü", Farklı Açılardan Kadın ve Aile, Editör Zühdü Mercan, İzmir 2005, s. 156.

²⁹ Nevevî, Şerhu'l-Müslim, Mısır ts., IX, 182.

³⁰ Hüsniye, s. 168. Çağdaş Şii Yazar Abdülbaki Gölpinarlı da mut'anın helal olması ile ilgili ittifak bulunduğu görüşünü belirtir. Bkz. Şillik, s. 617.

³¹ Damad, Mecmau'l-Enhûr, I, 270.

³² Ebü'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed Zemahşerî (538/1144), el-Keşşaf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil ve Uyunü'l-Ekavil fi Vücuhi't-Tevîl, Beyrut 1415/1995, I, 387-388.

bu görüşüne uymuşlardır. Ancak Zemaşerî, bu eserini yazdığında Mu'tezilî düşünceye sahip bulunduğundan dolayı onun bu görüşü kabul edilemez. Şafî mezhebinden ona uyanlar ise, o mezhebin mukakkiklerinden değildir. Aslında Hayber Gazvesi'nde üç gün mübah kılındıktan sonra kıyamete kadar haramlığına hükmedilmiştir³³. Mekke'nin fethi senesinde konu tekrar sorulmuş ve Hayber'deki haram edilişi tekrar edilmiştir³⁴. Dolayısıyla haramlığı konusunda Mekke'de bir teyit bulunmaktadır³⁵. Kaldı ki, bundan sonra haramlığı konusunda bir ihtilaf söz konusu olmayıp, ittifak vardır.

Ahmet Feyzi, bazı ulemanın mut'anın haram kılınması ile ilgili Hayber'i değil, Veda Haccı'nı göstermelerini de doğru bulmaz. Ona göre asıl haramiyeti Hayber'de vuku bulmuş, Mekke'de ise teyit edilmiştir³⁶.

İmam Süheylî'nin görüşünün ise, mut'anın Tebuk Gazvesi'nde haram kılındığı şeklinde olduğunu söyleyen Ahmet Feyzi, bu düşüncenin de aynen Evtas Gazvesi'nde haram kılındığı fikri gibi kabul edilemez olduğunu ifade eder. Zira bu mekanlardaki mut'anın haram olduğuna ilişkin duyurular, Hayber'dekinin teyidinden başka bir şey değildir³⁷. Kaldı ki, Mekke fethinin tamamlayıcısı durumunda olan Evtâs adlı köyün fethinde Hz. Peygamber (s.a.v.) bulunmamış ve oraya Ebû Âmir ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî adlı sahabelerini bir grup askerle göndermiştir³⁸.

Mut'ayı ilk olarak yasaklayanın Hz. Ömer olduğuna dair görüşü ise tamamen kabul edilemez olarak gören Ahmet Feyzi, mut'ayı Hz. Peygamber'in yasakladığına ilişkin Sahiheyn'de hadis bulunduğunu ifade eder³⁹. Bundan dolayı Şa'nın görüşünü

³³ İlgili hadis için bkz. Müslim, Nikâh 22.

³⁴ mut'anın haramlığı ile alakalı farklı rivayetler için bkz. Müslim, Nikâh 19, 22, 24; İbn Mâce, Nikâh 44; Dârimî, Nikâh 16; Müsned III, 406.

³⁵ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 418b. Ahmet Feyzi, konu ile ilgili şu kaynakları referans olarak vermektedir: Hâzin, Alâuddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim el-Bağdâdî, *Lübâbü't-Te'vil fi Meâni't-Tenzil*, (Kitâbu Mecmûati mine't-Tefâsîr içinde), Beyrut ts., II, 50-51.

³⁶ Sebre (r.a.) tarafından gelen bir kısım rivayetlerde yasağın Mekke'de vuku bulduğu kaydedilir. Bkz. Müslim, Nikah 20, 22, 23, 25, 26. Hz. Ali'den gelen rivayette ise Hayber günü olduğu kaydedilir. Bkz. Müslim, Nikah 29.

³⁷ Nevevî'ye göre bu yasaklamanın tekiden değil tekraren olmasında bir mahsur olmadığı görüşündedir. Bkz. Nevevî, *Şerhu Müslim*, IX, 179.

³⁸ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 419a.

³⁹ Hz. Ömer'in halifelîği döneminde bir kadın kendisine gelerek, aslında başkasıyla nikahlı olan ama kendisiyle de mut'a yoluyla evlenen kocasından şikayet edince ve ondan olan çocuğun sorumluluğunu üzerine almadığından yakınınca, Hz. Ömer mut'a'nın haram olduğunu açıkça ifade ve ilan etmiştir:

"Resûlullah (s.a.s) bize üç defa mut'a yapmaya izin verdi, sonra bunu haram kıldı. Allah'a yemin olsun ki, evli bir kimsenin mut'a yaptığını bilirim, Resûlullah'ın, mut'a'yı haram kıldıktan sonra,

yansıtan *Hüsniye*'de yer alan ve Hz. Ömer'in keyfi olarak yasakladığına ilişkin görüş yanlıştır.

Ahmet Feyzi, Hz. İbn Abbas'ın bir Arefe günü "Ey Müslüman Topluluğu! Malumunuz olsun ki, ölü eti, kan ve domuz eti gibi mut'a da haramdır.⁴⁰" Diyerek diğer ashabin ittifakına katıldıklarını söyler. Mut'anın kısa bir süre caiz oluşunu İbn Abbas, şöyle açıklar: "Hz. Peygamber, Hayber Gününde mut'ayı mutlak surette yasaklamadı. Zira yasak, nefislerin galeyanı ile zinaya düşülebilecek zaman ve mekâna mebni idi⁴¹."

Özetle, Hz. Peygamber'in emri ile mut'a yasaklanmış ve bu konuda da ümmet arasında icma vaki olmuştur⁴². Buna karşın Râfiziler "hilafet meselesinde Hz. Ali'nin hakkını geciktirdiler" diye, pek çok sahabeyi tekfir ederek, Kur'ân âyetlerini açıklayan hadisler ve nebevî sünnetten nasipsiz kalmalarından dolayı mut'anın mübah oluşuna, hatta nikahtan efdaliyetine inanmışlardı. Seyyid Cürcani'nin sülalesinden Mirza Mahdûm'ul-İsfehânî *Risâlet-i Neva'iz fi'r-Reddi ale'r-Revâfiz* adlı eserinde Rafizilere hitaben şu manada bir soruyu sorar: "Ehl-i Sünnet'ten bir ferdin bile mut'a yapmadığını kabul etmektesiniz. Mut'ayı da nikâhtan üstün saymaktasınız. O zaman mut'ayı terk eden Ehl-i Beyt hazretlerini, efdali terk etmekle suçlamıyor musunuz?" Bu soru karşısında Rafizilerin şaşkınlaştıkları *Siyer-i Celîl*'de ifade edilir⁴³.

MUT'AYA İLİŞKİN HÜKMÜN NESH EDİLMESİ

"Kur'an'da nâsîh ve mensûh âyetler bulunmaktadır. Eğer mut'a âyeti mensûh ise onu da nesheden bir âyet vardır. Bu âyet hangisidir?" Şeklinde *Hüsniye*'de yer alan soruyu⁴⁴ Ahmet Feyzi Efendi cevaplandırmadan önce uzun uzadıya nâsîh mensûh konusunu açıklar. Ona göre nesh keyfiyeti kitap ile kitap, sünnetle sünnet ve

yeniden helâl kıldığına dair bana dört şahit getirmezse onu taşla recmederim." (İbn Mâce, "Nikâh", 44/196),

⁴⁰ Abdurrahman el- Cezîrî, *al-Fıkh ala'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, Mısır 1969, VI. 90-93

⁴¹ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 419a.

⁴² Kurtubî mut'a konusundaki icma ile ilgili şöyle demiştir: "Bütün rivâyetler mut'anın ibahe zamanının kısa olduğunda müttefiktir. Dolayısıyla o, haramdır. Selef ve halef onun tahrîminde icmâ ederler. Sadece Rafizilerden, nazar-ı itibare alınmaya değmeyen bazıları aksini söylemiştir (İbnu Hacer, *Fethu'l-Bari*, XI, 78).

⁴³ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 419a. Ahmet Feyzi'nin atıfta bulunduğu bu eseri temin edip inceleyemedik.

⁴⁴ *Hüsniye*, s. 169.

sünnetle kitap ve kitab ile sünnet aralarında câri olarak dört kısma ayrılır⁴⁵. Ancak biz bu konunun detayına girmeyeceğiz.

Ahmet Feysi'ye göre, Kur'an'da mut'anın cevazı ile ilgili tek bir âyet yoktur. Şîa'nın mut'anın cevazıyla alakalı delil getirdiği⁴⁶

فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً

âyetinin mut'a ile hiçbir bir ilgi yoktur. Faraza onların iddia ettikleri gibi yukarıdaki âyetin mut'a ile ilgili olduğu var sayılsa bile, şu âyetler tarafından nesh edildiği rahatlıkla söylenebilir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ

âyeti ile ⁴⁷ ;

وَالَّذِينَ هُمْ يُفْرُوهُمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ

âyeti⁴⁸.

Dolayısıyla Ahmet Feysi'ye göre, Şîa'nın mut'aya Kur'an'da ruhsat verildiğine ilişkin iddiaları asılsızdır⁴⁹. Söz konusu edilen âyet hiçbir şekilde mut'a ile ilişkisi bulunmamaktadır. Olsa bile diğer bir kısım âyetlerle ve Rasulullah'ın yasaklaması ile neshedilmiş ve ebediyen yasaklanmıştır. Kur'an'da yer alan ve nikahla ilgili âyetler incelendiğinde mut'a gibi bir nikah şekline asla rastlanamaz ve bu tarzın açıkça gayr-i meşru bir ilişki olacağına tereddüt bulunmamaktadır. Zira Hz. Aişe de kendisine mut'a sorulunca: "Ve onlar ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve sahip oldukları câriyeler bunun dışındadır. Bunlarla olan cinsel ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bundan ötesini isterse işte onlar haddi aşanlardır⁵⁰" âyetini okumuş ve normal evlilik ile cariyesi dışında birisi ile evlenen kişinin haddi aştığını belirtmiştir⁵¹. Dolayısıyla âyetlerde sözü edilen normal nikah akdi veya câriye dışındaki bütün yollar yasaklanmıştır⁵².

⁴⁵ *Feys-i Rabbânî*, vr. 419b. Krş. Damad, *Mecmau'l-Enhûr*, I, 269.

⁴⁶ "Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin." Nisâ (4), 24.

⁴⁷ "Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın." Talak (65), 1.

⁴⁸ "Irzlarını koruyanlar ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna; çünkü onlar kınanmaz." Meâric (70), 29-30.

⁴⁹ *Feys-i Rabbânî*, vr. 420a-b. Konuyla alakalı şu eserden de referans verilmiştir: Hâdimî, *Mecâmiu'l-Usûl*, İstanbul 1308, s. 24.

⁵⁰ Mü'minûn (23), 5-7.

⁵¹ Celaleddin es-Suyuti, *ed-Dürrü'l-Mensur fit-Tefsiri bi'l-Me'sûr*, Kahire 1314, IV, 5.

⁵² Tirmizî, Nikâh, 29.

HZ. ÖMER'İN MUT'A KARŞISINDAKİ TUTUMU

Mut'anın keyfi olarak Halife Ömer tarafından yasaklandığına ilişkin *Hüsniye*'deki⁵³ iddiaya karşı Ahmet Feyzi şu açıklamalarda bulunur:

Şüphesiz mut'a:

54; يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ

وَالَّذِينَ هُمْ يَفْرُوجُهُمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ⁵⁵

âyeti ile yasaklanmıştır. Hz. Peygamber de bu âyet gereği olarak mut'adan sakındırmış ve nehyetmiştir. Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadisin ravisi de Ehl-i Beyt'ten biri bulunan Hz. Ali'dir. Bu konuda sahabenin de icması bulunmaktadır. Hz. Ömer'in yasaklaması ise tamamen Hz. Peygamber'in yasaklamasına tekid niteliğindedir⁵⁶.

Ahmed Feyzi Efendi, şu beyti dile getirerek konuya devam eder:

Ne hâcet söz uzatmak ehl-i hale

Meseldir arife yekfi'l-işare

Hüsniye'de Hz. Ömer'in, "mut'atâni kânetâ fi ahdi rasûlillâh ene ehramuhümâ ve ûâkabe aleyhimâ mut'ata'l-haccı ve mut'ata'n-nisâi⁵⁷" sözü nakledilir. Buna göre hac mut'ası ve kadınların mut'ası Hz. Ömer tarafından yasaklanmıştır⁵⁸. Bu rivayet ile Hz. Ömer'in yasaklama işini ne Kur'an'a ne de Hz. Peygamber'e dayandırmadığı dolayısıyla bu yasağın geçersiz olduğundan söz edilir⁵⁹.

Ahmet Feyzi ise, bu tarzda bir rivayet var ise bunun kaynağının gösterilmesi icap ettiği, gösterilmediği için de kabul edilemez olduğunu söyler ve konuyu şöyle

⁵³ *Hüsniye*, s. 169. Krş. Gölpınarlı, *Şillik*, s. 619.

⁵⁴ "Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın." Talak (65), 1.

⁵⁵ "İrızlarını koruyanlar ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna; çünkü onlar kınanmaz." Meâric (70), 29-30.

⁵⁶ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 421a. Bu konuda Ahmed Feyzi'nin alıntı yaptığı kaynaklardan biri de şudur: Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzül-Kadîr Şerhi'l-Câmi's-Sağîr*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1357, VI, 321. İbrahim Canan mut'anın yasaklanmasında icma vaki olduğuna ilişkin değerlendirmesini yaparken şöyle der: "Hz. Ömer, mut'ayı pek çok sahabenin hayatta olduğu bir zamanda açıkça haram ilan edip, bunu herkesin duyacağı bir tarzda tamim ettiği halde, ona herhangi bir sahabenin itiraz ettiği duyulmamıştır. Aksine daha önce mut'a nikahına ruhsat vermiş olanların hepsinin kanaatlarından döndükleri görülmüştür. Tahavi, bu durumu şöyle yorumlar: "Ashabın bu meselede Hz. Ömer'e itiraz etmemeleri, onların nehyettiği şeyde Hz. Ömer'e uyduklarına delildir. Bu husustaki yasakta icmaları da ruhsatın nesh edildiğine delil ve hüccettir. (Tahavi, Şerhu *Meâni'l-Âsâr*, Kahire 1387/1968, III, 27)" Bkz. Canan, a.g.md., s. 173.

⁵⁷ Beyhakî, *Sünenü'l-Beyhakiyyi'l-Kübrâ*, VII, 206 (13948).

⁵⁸ *Hüsniye*, s. 169.

⁵⁹ *Hüsniye*, s. 170.

bağlar: Hz. Ömer, mut'ayı yasaklarken "Mutayı Hz. Peygamber'in nehyine dayanarak yasakladım" diyerek, keyfi bir yasaklamada bulunmadığını ifade etmiştir. Bu husus *Tefsîr-i Kebîr*⁶⁰ ve *Tefsîr-i Lübâb*⁶¹ ve *Gâyetü'l-Merâm*⁶² adlı kitaplarda açıklanmıştır. Eğer bu işi âyet ve hadise dayandırmamış olsa idi, Hz. Ali ve benzerlerinin mutlaka itiraz etmeleri gerekirdi. Kaldı ki böyle bir şey olmamıştır. Sukut ikrardan gelmektedir⁶³.

Hüsniye'de mut'anın ilahi emir ile helal olduğu ve icrasında da sevap bulunduğu, onun yasaklanmasına ait bir âyet ve hadis bulunmadığına⁶⁴ ilişkin iddiaların asılsız olduğunu söyleyen Ahmet Feyzi Efendi, Şîa tarafından "lev lâ enne Ömer nehâ ani'l-mutati le mâ zena'l-eşka"⁶⁵ şeklinde Hz. Ali'ye nisbet edilen sözün delil gösterilmesi ile ilgili de şunları söyler:

Hz. Ali'ye ait olduğunu söyledikleri bu sözün anlamı, "Ömer mut'ayı yasaklamasaydı, eşkiyâ olanlar zinâ yapmazdı" şeklindedir. Bu doğru olmayıp bilakis Hz. Ali, Hz. Ömer'in mut'ayı yasaklaması ile ilgili şöyle demiştir: "*lev lâ enne Ömer neha ani'l-mutati lema zena*" yani "Eğer mut'ayı Ömer yasaklamasaydı zina yaygınlaşırdu."⁶⁶

Ahmet Feyzi, mut'a konusunu ele alırken Şîa ile ilgili farklı bir iddiayı ortaya atar. O da, Rafiziler ve Şiilerin ehl-i beyt hakkında üç yüz bine yakın hadis uydurdıklarıdır. "lev lâ enne Ömer nehâ ani'l-mutati le mâ zena'l-eşka" sözü de bunlardan biridir ve "*Tehzîb*" adlı Şîa'nın muteber saydığı eserlerinde mevcuttur. Kaldı ki, Ehl-i Beyt'e ait olan sözler Hz. Peygamber'e ait sözler gibi hadîs kabul edilemezler.

⁶⁰ Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr (Mefâtihü'l-Gayb)*, X, 40-44.

⁶¹ Hâzin, *Lübâb*, II, 50.

⁶² Ebü'l-Hasan Seyfeddin Ali b. Muhammed b. Salim Amidî (631/1233), *Gayetü'l-Merâm fi İlimi'l-Kelâm*, thk. Hasan Mahmud Abdüllatif, Kahire: Vezaretü'l-Evkaf, 1971. İlgili konuyu bu eser içerisinde bulamadık.

⁶³ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 421b. Konu şu iki eserden alıntılarla teyit edilir: Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, IX, 54-55; Hâzin, *Lübâb*, II, 50. Hz. Ömer'in mut'ayı yasaklamasına ilişkin İbn Mâce'deki kayıt şöyledir: "Hz. Ömer şöyle buyurmuştur: Rasulullah (s.a.v.) bize, mut'a için üç gün izin vermiş, sonra haram etmiştir. Allah'a yemin olsun muhsan bir kimsenin mut'a yaptığını duyarsam, Rasulullah'ın, bunu tahrimden sonra helal kılmış olduğuna dair dört şahit getirmediği takdirde taşla recmederim." (İbnü Mâce, Nikah 44).

⁶⁴ *Hüsniye*, s. 170.

⁶⁵ *Hüsniye*, s. 170.

⁶⁶ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 422a. Krş. Fahrüddin Er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihü'l-Gayb*, Akçağ Yayınları: VII, 501-502

Hüsniye'de yer alan Ömer b. Husayn'dan mut'anın helalliğine ait bir rivayeti⁶⁷ değerlendiren Ahmet Feyzi, böyle bir hadisin muteber hadis kitaplarında yer almadığını söyler. Ayrıca, Şîa'nın delil gösterdiği tek âyetin de nüzul sebebine bakıldığında asla mut'a ile ilgisinin bulunmadığını, kabul edilse bile yukarıda zikri geçen âyetlerle nesh olunmuş olduğunu beyan eder. Bu arada da "eyyühennasü innî küntü emertüküm bilistimtai min hâzihinnisâi elân üharrimuhumâ ilâ yevmi'l-kıyâmeti ve nehâ aleyhisselâm an mut'ati'n-nisâi"⁶⁸ hadisinin de kesin bir dille mut'ayı yasakladığından söz eder. Kaldı ki, hadisin ravisi de ehl-i beytten biridir. Şîa, helalliğine ilişkin rivayette adını kullandığı Ömer b. Husayn'a iftira etmiştir⁶⁹.

ABDULLAH B. MESUD'UN RİVAYETİ

Hüsniye'de Şîa'nın mut'anın cevazına ilişkin gösterdiği bir diğer delili de Abdullah b. Mesud'a ait olan rivayettir⁷⁰. İbn Mesud'un bu rivayette anlattığına göre, Hz. Peygamber ile bir gazvede beraberdirler. Kadınları yanlarında olmadığından Hz. Peygamber'den eşlerinin yanlarına gelmesi için izin isterler. Hz. Peygamber izin vermez ve mut'aya emreder. Bunu dile getiren İbn Mesud, daha sonra

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ

âyeti⁷¹ okuyarak Allah'ın helal ettiğini kimsenin haram kılma yetkisinin olmadığını ifade eder⁷².

Ahmet Feyzi'ye göre, bu rivayetin sahih olduğu düşünüldüğünde, bu iznin sadece o gazveye ait olduğu, daha sonra onun âyetlerle nesh edildiği ve sonrasında da Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış olduğu söylenebilir⁷³. Kaldı ki, İbn Mesud ve diğerlerinden gelen ve Hz. Peygamber döneminde mut'a yapıldığına ilişkin

⁶⁷ *Hüsniye*, s. 170-171.

⁶⁸ "Ey insanlar! Ben size bu kadınlardan yararlanmanızı istemişim. Ancak şimdi kıyamet gününe kadar size onu yasakladım. Ve (Hazret-i Peygamber), kadınların mut'asından kaçındırdı." Benzer ifadeler ile hadisin yer aldığı kaynak için bkz. el-Hâkim en-Neysâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, IV, 71 (3260).

⁶⁹ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 422b.

⁷⁰ *Hüsniye*, s. 171. Rivayet edilen hadisin Latince yazılımı şöyledir: "Abdullah İbn Mesud'dan rivâyet olunmuştur ki; "kale künnâ maa Rasûlillâh bi ğazvetin ve leyse maanâ nisâünâ fe kulnâ yâ Rasûlellâh istihzır nisâenâ fe nehânâ anhu ve rahhasa lenâ en-nenkehe'l-merete bi's-sevbi ilâ ecelin sümme karâe Abdullah ya eyyühellezîne âmenû lâ tüharrimû tayyibâti mâ ehellellâhu leküm"

⁷¹ "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez." Maide (5), 87.

⁷² *Hüsniye*, s. 171.

⁷³ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 423a. Konu *Feyz-i Rabbânî*'de farklı kaynak eserler ile desteklenir. Bunlardan biri Suyutî'ye aittir. Bkz. Suyutî, *el-Câmiü's-Sağîr*, Mısır 1984, VI, 1.

rivayetlerden bazıları doğru olsa da, aslında bu rivayetler mut'anın yasaklanması öncesindeki uygulamadan söz ederler. Her bir olayı ve yasağı sahabe anında duymadığı gibi, bir kısım sahabeler de mut'a yasağını zamanında duymamışlardır.

ABDULLAH B. ÖMER RİVAYETİ

Hüsniye'de yer alan ve mut'anın cevazına hükmeden bir diğer delil de Abdullah b. Ömer'e nisbet edilen bir rivayettir. Bu rivayette, İbn Ömer'e mut'anın haram mı yoksa helal mi olduğu sorulur. İbn Ömer, helal olduğunu söyleyince kendisine "Ama baban onu yasaklamıştı?" derler. Bunun üzerine İbn Ömer, Hz. Peygamber'in helal kıldığı bir şey, babasının yasaklaması ile haram olamayacağını söyler⁷⁴.

Bu rivayetin güvenilir hiç bir kitapta yer almadığını söyleyen Ahmet Fezzi Efendi'ye göre⁷⁵, böyle bir rivayetin doğruluğu kabul edilse bile hakkında pek çok yasaklama olan bir şeyde helallğine ilişkin rivayetlere itibar edilmeyip, usul kaidesi olarak haramlığı kabul edilir.

Ahmet Fezzi'nin anlattığına göre, Abbasi Halifelerinden Me'mûn, bir ara Bağdat Sokaklarında mut'anın helal ve mübah olduğuna dair duyurular yaptırır. Bunu Bağdat Kadısı Yahyâ b. Ektem duyar ve halifenin yanına çıkar. Mut'anın zina olduğunu, delilinin de Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünneti olduğunu söyler. "Onlar edep yerlerini, eşleri ve cariyelerinden başkasından korurlar. Yalnız bunlarla

⁷⁴ *Hüsniye*, s. 171-172. Benzeri bir ifade de el-Kâfi adlı eserde yer alır. Ancak buradaki ulaşılan sonuç şu ki, kişinin kendi yakınları olduğunda mut'a nikahını nasıl reddettiklerini göstermektedir. Dinin emri ise yakın veya uzak fark etmemelidir. Öyle ise, şu sonuç ortaya çıkmaktadır ki, mut'a nikahı denilen akit keyfi olarak kullanılmaktadır ve Hz. Peygamber tarafından ebedi olarak yasaklanmıştır. Bu konuda bir kısım Şii görüşleri çifte standart olarak kabul edilebilir. Kâfi'deki olay şöyledir: "Abdullah b. Ümeyr b. Leysi, İmam Bâkır'a gelerek kendisine 'Kadınları müt'a nikâhı ile almak hakkında ne diyorsun?' dedi. İmam 'Allah bunu Kur'an'da ve Peygamberin dili ile helâl kıldı. Buna göre bu uygulama kıyamet gününe kadar helâldir' dedi. Abdullah b. Ümeyr 'Ey Ebu Cafer, Ömer bunu haram ilan edip yasaklamışken nasıl olur da senin gibi biri böyle der?' dedi. İmam 'O istediği kadar haram kilsin' dedi. Abdullah b. Ümeyr 'Ömer'in haram kıldığı bir şeyi helâl kılmandan seni Allah'a sığındırırım' dedi." Zürare der ki: "İmam 'Sen dostunun sözü üzere ol. Ben de Peygamberin sözü üzereyim. Sonra gel de lânetleşelim. Yani ben doğru söz Allah'ın resulünün sözüdür. Batıl söz, senin dostunun sözüdür. Değilse Allah'ın lâneti benim üzerime olsun, diyeyim.' Abdullah b. Ümeyr İmama dönerek dedi ki: 'Senin karının, kızının, kız kardeşinin ve amcanın kızının bu işi yapmaları hoşuna gider mi?' İmam Bâkır, karısının ve amcasının kızının söz konusu edilmesi üzerine Abdullah b. Ümeyr'e yüz çevirdi." (Kuleynî, *Furu*, V, 449).

⁷⁵ *Fezzi-i Rabbânî*, vr. 423b. Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali Cürcanî (816/1413), *et-Ta'rifat*, Mısır 1283, s. 167; Râzî, *et-Tefsîrül-Kebîr*, IV, 54-55.

münasebeti olanlar ayıplanamazlar.⁷⁶⁷⁷ mealindeki âyeti delil gösterir ve halifeye mut'a ile evlenen bir kadının cariyeye olup olmadığını (mülk-i yemin) sorar. Halifenin "hayır" demesinden sonra da tekrar Yahyâ: "Vârise, mevrûse olan zevce midir?" dediğinde Halife yine; "hayır" der. Yahya, Halife'ye İmâm-ı Zühri'nin sahih bir isnadla Hz. Ali'den: "emeranî Rasûlullâh en ünâdiye bi'n-nehî anî'l-mutati ve tahrîmihâ ba'de en kâne emera bihâ" metni ile rivâyet ettiği hadîsi nakleder. Halife, meclisinde hazır olan diğer ulemaya bu hadisin doğru olup olmadığını sorar. Onların hadisi doğrulamaları üzerine Halife, tekrar mut'ayı yasaklar ve bu yasağın duyurulması için emir verir⁷⁸.

Ahmet Feyzi Efendi, mut'anın yasaklanmasına ilişkin rivayetlerin ravileri arasında Hz. Ali, İbn-i Ömer ve Abdullah İbn Cübeyr Ensârî'nin bulunduğunu ifade eder. Ayrıca, Abdullah b. Abbâs, mut'anın cevâzından vaz geçildiğine ilişkin duyuruyu yaptığı, Hz. Saîd'in Hz. Peygamber'in mut'ayı yasaklamasından dolayı "Hz. Ömer nehyetmeseydi bütün âleme zinâ yayılırdı" ifadesinin tarih kitaplarında ve muteber siyer kitaplarında yer aldığını söyler⁷⁹. Hz. Ömer'in mut'ayı yasaklaması kendi reyî ile değil, Hz. Peygamber'in Hayber'de yasaklamasına istinadendir. Zira herkes Hayber'deki mut'a yasağını duymuş değildir. Kimileri Hayber'e katılmamış, kimilerine bu yasak ulaşmamış olabilir. Kaldı ki, Hz. Peygamber de Hayber'den sonra birkaç defa bu yasağı tekrarlatmak durumunda kalmıştı⁸⁰. Yine de Hz. Peygamber'in ahiret yurduna intikallerinden sonra, Hz. Ömer döneminde de şu veya bu sebeple haberleri olmayan kimseler bulunmuş olabilir. Hz. Ömer bu yasağı tekrarlamış olup, asla kendi reyî ile hiç olmayan bir yasağı koymuş değildir.

Hüsniye'de yer alan bir hadise göre Abdullah b. Abbâs, İbn Zübeyr'e hitâben özetle şöyle der: Allah'a yemin ederim, Allah'ın kitabında mut'a âyeti nâzil oldu. Rasûlullâh zamanında mut'a ile amel olundu. Rasulullah hayatında iken onu yasaklamadı. Biz Ömer'in şehâdetini bu bâbda kabul ederiz. Fakat tahrîmini kabul etmeyiz⁸¹. Bu ifadeler karşısında Ahmet Feyzi Efendi, Hz. Peygamber'in hayatında

⁷⁶ Meâric (70), 29-30.

⁷⁷ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 423a. Krş. Hâzin, *Lübâb*, II, 50-51.

⁷⁸ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 424b. Ahmet Feyzi şu kaynakları referans olarak gösterir: Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, III, 57 vd.; Demîrî, *Kemâlü'd-Din Muhammed İbn İsâ*, *Hayâtü'l-Hayvân*, trc. Abdurrahman İbni'l-Hâc İbrâhim, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1272, I, 69;

⁷⁹ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 424b.

⁸⁰ *Feyz-i Rabbânî*, vr. 425a. Râzî, *et-Tefsîrû'l-Kebîr*, IV, 50-55; Hâzin, *Lübâb*, II, 50-51.

⁸¹ *Hüsniye*, s. 173-175.

mut'ayı yasakladığını, ancak Hz. Ömer'in kendi zamanında bir kısım insanların bunu icra ettiklerini işitince bu yasağı tekrarlayıp, yapanları cezalandıracağını ilan ettiğini beyan eder. Ayrıca *Hüsniye* Müellifi'nin Abdullah b. Zübeyr'e ve İbn-i Abbâs hakkında bir hikaye uydurarak iftira ettiğinden de söz eder⁸².

SONUÇ

Muta İslâm'ın ilk yıllarında caiz olup, henüz yasaklanmamış olan bir cahiliye adeti idi. Ancak İslâm'daki bütün emir ve yasaklamalar birden bire olmadığı, tedrici bir usul takip edildiği gibi, mut'a konusunda da aynı yol izlenmişti. Ahmet Feyzi, *Hüsniye*'deki mut'a hakkındaki Şiî görüşünü ele almış ve kendi düşüncelerini Kur'an ve Sahih sünnet ekseninde ortaya koymuştur. Eseri bir reddiye olması hasebiyle karşı görüşü zaman zaman sert bir dil ve üslupla eleştirmiştir. Ona göre, mut'anın caizliği ile ilgili hiçbir âyet bulunmamaktadır. Şiilerce delil olarak gösterilen Nisa Suresi 24. âyetinin mut'a nikahı ile bir ilişkisi yoktur. Kaldı ki, mut'anın nikah olarak adlandırılması bile son derece yanlıştır. Zira böyle bir nikah akdi bulunamaz ve böylesi bir akit baştan batıldır. Bu âyet Şîa'nın iddia ettiği gibi farz-ı muhal mut'a ile ilgili olsa da başka âyetlerle neshedilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber, cahiliye adeti olarak eskiden beri icra edilen mut'ayı nikah âyetlerinden sonra Hayber'de yasaklandığını ilan eder. Ancak bu yasak tam duyulmadığı için farklı mekanlarda tekrar ilan edilir. Hz. Peygamber'den sonra da yasağı duymayan bir kısım Müslümanların mut'anın icrasına devam ettiğini haber alan Hz. Ömer de yasağı tekrar duyurma ihtiyacı hissetmiştir. Yoksa Şii-İmâmiyye'nin iddia ettiği gibi Hz. Ömer, keyfi bir yasak getirmemiştir. Ayrıca, yasağı duymayan bir kısım sahabe'nin böyle bir yasağın olmadığını dile getirmeleri üzerine, kendilerine hatırlatmada bulunmuş ve onlar da düşüncelerinden vaz geçmişlerdir. Bu konuda tam bir icma oluşmuş ve itiraz eden bir sahabe bile kalmamıştır.

⁸² *Feyz-i Rabbânî*, vr. 428b-429a. İbn Âbidîn, *Reddül-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtar* (Trc. Ahmet Davudoğlu, İstanbul 1983, V, 350-351), 1249, II, 403; Adududdin Abdurrahmân b. Ahmed el-Îcî, *el-Mevâkif fî İlmî'l-Kelâm*, Beyrut ts., s. 413; Taftazânî, *Şerhü'l-Akâid*, yer ve yıl yok, (Atatürk Üniv. İlahiyat Fak., 2974/N37Ş), s. 63; Râzî, *Tefsîr-i Kebir*, IV, 54-55; Suyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr*, IV, 1.